

Treball Final de Grau

Sobre el vocabulari ornitoniàmic en francès, llatí i
català rossellonès dins la *Grammaire Cathalane*

de Josep Tastú

Lluc Serés Minguell

Tutor: Francesc Feliu Torrent

Grau en Llengua i Literatura Catalanes

Facultat de Lletres, Universitat de Girona

Curs 2024-2025

**Sobre el vocabulari ornitonímic en francès, llatí i català rossellonès dins la
Grammaire Cathalane de Josep Tastú**

Resum:

Aquest Treball de Final de Grau té per objectiu l'edició crítica dels folis 305, 306 i 307 de la inèdita i manuscrita *Grammaire Cathalane* de Josep Tastú. El fragment consisteix en un vocabulari ornitonímic en francès, llatí i català rossellonès que forma part de la cre stomatia que acompanya l'esmentada gramàtica. El treball consta de dues parts: per un costat, s'introdueix la vida i l'obra del perpinyanenc Josep Tastú; per l'altre, s'edita el text i es comenta conseqüentment a peu de pàgina per poder comprendre'l millor.

Mots clau:

Josep Tastú, *Grammaire Cathalane*, perpinyanenc, vocabulari ornitonímic, català rossellonès.

**On the Ornithonymic Vocabulary in French, Latin, and Roussillon Catalan in
Josep Tastú's *Grammaire Cathalane***

Abstract:

This Bachelor's Thesis aims to provide a critical edition of folios 305, 306, and 307 from the unpublished manuscript *Grammaire Cathalane* by Josep Tastú. The excerpt consists of an ornithonymic vocabulary in French, Latin, and Roussillon Catalan, which forms part of the chrestomathy accompanying the aforementioned grammar. The thesis is divided into two parts: on one hand, it introduces the life and work of the Perpignan-born Josep Tastú; on the other hand, it presents the edited text along with detailed footnotes to aid comprehension.

Keywords:

Josep Tastú, *Grammaire Cathalane*, Perpignan-born, ornithonymic vocabulary, Roussillon Catalan.

Índex de continguts

1. Introducció.....	4
2. Aspectes històrics.....	7
2.1 L'autor i l'obra	7
2.2 Context històric i sociolingüístic	13
3. Edició dels folis 305, 306 i 307 de la <i>Grammaire Cathalane</i> de Tastú	18
3.1 Disposició del text	18
3.2 Criteris d'edició	18
3.3 Edició del text.....	20
4. La llengua de Tastú	35
4.1 Grafies i fonètica:	36
4.2 Lèxic	38
5. Conclusions	40
6. Bibliografia	42
7. Annex	44

1. Introducció

El present treball tracta *in extenso* el vocabulari ornitonímic en francès, llatí i català rossellonès que es troba dins la *Grammaire cathalane* de Josep Tastú. El manuscrit, conservat a la Bibliothèque Mazarine de París, va ser enllestit al voltant de 1840; tanmateix, encara resta inèdit i només ha estat estudiat parcialment. Conscient de les restriccions espacials que demana un Treball de Final de Grau, m'he limitat a passar la lupa únicament sobre tres pàgines del manuscrit; no gensmenys, queda per fer un treball complet sobre la *Grammaire cathalane* —una futura tesi doctoral, potser— que en tregui tots els entrellats, l'editi i li doni el valor que es mereix.

Des de bon començament, sabia que volia fer un treball sobre llengua. Després de parlar-ho amb el meu tutor, a qui estic molt agraït, vaig escollir aquesta opció perquè s'adequava perfectament als meus interessos: fer un treball sincrònic sobre la llengua catalana i, per afegitó, que es tractés d'un autor postmedieval i prefabrià. A més, l'emoció de tractar un text inèdit i poder valorar-lo filològicament com es mereix, em va fer decidir.

Ens trobem davant d'un treball compost per dues parts. La primera —de caire historiogràfic— per un costat, situa l'autor i l'obra que ens pertocuen; i, per l'altre, tracta la situació sociolingüística del català rossellonès des d'una perspectiva diacrònica. Així, s'explica la figura de Josep Tastú i, gràcies a la correspondència personal que es conserva, la seva relació amb diferents filòlegs i romanistes d'ambdós costats dels Pirineus: Fèlix Torres Amat, Raynouard, Pròsper de Bofarull, etc. Seguidament, s'exposen les característiques de la seva obra, ja que —tot i que la mort el sorprèn abans de poder publicar-la— «tot el material bibliogràfic que reuní i els treballs personals i inèdits que deixà ens fan descobrir un apassionat conreador per no dir cavaller de tot el que de prop o de lluny toca la cultura catalana: llengua, literatura, història, etc.»¹. Fem especial èmfasi a la *Grammaire cathalane* i, en concret, al vocabulari ornitonímic que correspon als folis 305, 306 i 307. Aleshores, ens preguntem què hi ha de collita pròpia i què hi ha d'inspiració aliena en el conjunt de la gramàtica. Veiem que Tastú tradueix parcialment la *Gramàtica y apologia de la llengua cathalana* de Ballot (1814); tanmateix, afegeix un seguit de notes personals i citacions d'obres i autors que el seu model no esmenta. A partir d'aquí, es tracta la situació sociolingüística del català rossellonès: sobre les conseqüències

---

¹ Lluís Creixell, "Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú", dins *Estudis rossellonesos dedicats a Pere Ponsich: miscel·lània d'arqueologia, història i història de l'art del Rosselló i de la Cerdanya*, ed. per Marie Grau i Olivier Poisson (Perpinyà: Le Publicateur, 1987), 529.

de la fi de l'Antic Règim i de les polítiques lingüístiques de la Revolució Francesa. La manca de presència del català a les administracions i el negoci de la impremta formen un ecosistema desfavorable per a la codificació de la llengua catalana. L'Estat francès el considera un patuès que s'ha d'anihilar i —sota el lema de la llibertat, la igualtat i la fraternitat— imposa el francès a les escoles. Finalment, es comenta l'abast i els objectius de l'anomenada Renaixença rossellonesa.

Per realitzar aquesta primera part, m'he ajudat de l'article "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastú" en què Amadeu Pagès, marmessor de Tastú, classifica tota la seva obra i mostra la correspondència personal que intercanviava amb Raynouard i Fèlix Torres Amat. A part, ha estat molt útil l'article "Una gramàtica catalana manuscrita: La *Grammaire Cathalane* de Josep Tastú" de Lluís Creixell per tractar totes les qüestions que tenen a veure amb la gramàtica en si. Finalment, el manual *Història de la llengua catalana* d'Antoni Ferrando i Miquel Nicolàs m'ha estat molt útil a l'hora de tractar la situació sociolingüística del català rossellonès.

La segona part està formada l'edició crítica i el comentari filològic del vocabulari orntonímic de Tastú. En primer lloc, s'explica la disposició del text i els criteris d'edició que s'han seguit; és a dir, els del model no intervencionista de la col·lecció Els Nostres Clàssics de l'Editorial Barcino. Com que es tracta d'un manuscrit autògraf en què hi podem veure reflectida la llengua de l'autor, s'ha escollit un tipus d'edició que incorpora ajustaments formals per afavorir-ne la comprensió lectora, però que respecta el document original. Durant el grau, no hem cursat cap assignatura que tracti l'edició de texts; per tant, ha estat una feina complicada, en molts moments, però gratificant, al cap i a la fi. Tot seguit, hi ha l'edició crítica del text degudament complementada amb notes filològiques, lingüístiques i dialectològiques a peu de pàgina. Per acabar, es fa una síntesi de tots aquells aspectes lingüístics interessants que caracteritzen la llengua de Tastú: el valor filològic del fragment rau en l'oportunitat d'endinsar-nos en el lèxic comú d'un perpinyanenc nascut a finals del segle XVIII.

A l'annex del treball hi ha adjuntades les fotografies digitalitzades dels folis 183, 184, 305, 306 i 307 del manuscrit original. Les dues primeres corresponen a les conclusions de la primera part de la gramàtica, on Tastú exposa la voluntat de realitzar una crestomatia amb «documents historiques ou littéraires» i, per acabar, un «glossaire cathalan, castillan et français» que no es va realitzar. Tanmateix, hem de suposar que el nostre vocabulari orntonímic és la primera fase del glossari anunciat, més ric i variat.

A tall d'acabament, el present treball se centra únicament en tres folis de la *Grammaire cathalane* de Josep Tastú; no gensmenys, he tingut una visió global en tot moment. La seva voluntat és aportar un granet de sorra —en forma de feina filològica i metodològica— a la futura edició completa del manuscrit.

2. Aspectes històrics.

He dividit la primera part del present treball en dos blocs: per un costat, l'autor i l'obra; per l'altre, el context històric i sociolingüístic. Així doncs, començaré explicant la vida i miracles de Josep Tastú; en concret, la relació que va tenir amb diferents filòlegs i romanistes d'ambdós costats dels Pirineus. Seguidament, introduiré l'obra que ens escau; és a dir, la *Grammaire Cathalane* que ja he esmentat anteriorment. A continuació, faré quatre pinzellades sobre el context històric i sociolingüístic; en concret, sobre les conseqüències de la fi de l'Antic Règim i de les polítiques lingüístiques de la Revolució Francesa. Malgrat que ens centrarem en un *tópos* concret —el Rosselló—, el lector ha de tenir en tot moment una visió panoràmica dels fets succeïts en els territoris catalanoparlants. Per acabar, parlaré sobre l'altra cara de la moneda: els erudits que van promoure l'anomenada Renaixença rossellonesa.

2.1 L'autor i l'obra

Josep Tastú (Perpinyà, 26 d'agost de 1787 — París, 21 de gener de 1849) neix en el si d'una família d'impressors. Després d'estudiar al col·legi municipal de Perpinyà, el 1814 se'n va a París a completar la seva formació. La capital francesa li brinda l'oportunitat d'aprendre els avenços tipogràfics més recents i la possibilitat de col·laborar en diaris de l'oposició com *Le Constitutionnel* o el *Nain jaune*, entre d'altres. Alhora, funda el diari *La Renommée*, el qual és censurat i tancat per les autoritats quan només duia vint-i-cinc publicacions. A part, és coautor del *Dictionnaire des girouettes*, una obra de caràcter polític i satíric.

Treballant a la revista *Mercure galant* coneix la poetessa Sabine Casimire Voïart, que escriurà sota el pseudònim masculí Amable Tastú. El 1816, després de casar-se amb ella, se'n va a Perpinyà, on fa de redactor de la *Feuille d'affiches* i del *Journal de Perpignan*. Paral·lelament, dirigeix la impremta del seu pare, anomenada “P. Tastu père et fils”. El 1822, obté la llicència d'impressor i es fa càrrec definitivament de la impremta liberal que havia estat propietat dels germans Beaudouin. Instal·lat definitivament a París, la històrica impremta del carrer Vaugirard publica obres de renom; a tall d'exemple, el *Recueil de poésies* d'Amable Tastú. Nogensmenys, la crisi econòmica conseqüència de la Revolució de 1830 provoca la ruïna del negoci. Un any més tard, el ven a Jacques-Henry Dupuy. Malgrat tot, la seva família aconsegueix tirar endavant gràcies a la feina que troba a la Bibliothèque de Sainte-Geneviève i a les publicacions d'Amable Tastú.

D'aleshores fins al final de la seva vida, Tastú es dedica a l'estudi de la filologia i la bibliografia romàniques. La gran col·lecció de llibres espanyols, portuguesos, italians i clàssics francesos que conservava li ho faciliten. Com veurem, Tastú treballa conjuntament amb erudits catalans i francesos de l'època: Torres Amat, Pròsper de Bofarull, Joaquim Maria Bover, Raynouard... Tanmateix, abans d'entrar en detall, és oportú explicar —en paraules de Creixell— la importància que va tenir el nostre autor:

Si comptat i debatut les seves publicacions foren raríssimes per no dir nul·les, tot el material bibliogràfic que reuní i els treballs personals i inèdits que deixà ens fan descobrir un apassionat conreador per no dir cavaller de tot el que de prop o de lluny toca la cultura catalana: llengua, literatura, història, etc. En quatre paraules un prohóm de la catalanitat que malauradament al dia d'avui roman encara desconegut del gran públic.²

Al Sud dels Pirineus, col·labora amb Fèlix Torres Amat en les *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*. Gràcies a una carta que Tastú li envia el vint-i-tres de setembre de 1833, sabem que li entrega la còpia d'un *Cançonner* en català i uns fragments de Joan Pujol. A més, Tastú aprofita l'avinentesa per explicar-li que assessora Raynouard sobre el català i que, amb els documents amb què acompanyarà la seva gramàtica catalana, desmuntarà la tesi de l'erudit francès que defensa que el provençal és la primera de les llengües neollatines. A més, és el primer escrit on hi ha constància de la futura *Grammaire cathalane*. Vegem-ho:

Encore huit jours et je vous aurai copié le mémoire sur le Cançonner, plus les fragments de Pujol, dont j'ai le manuscrit, que je crois autographe...

Je vois souvent M. Raynouard; il m'écrit pour me consulter sur le cathalan, qu'il connaît à peine [...] Su maña tiene por fijo de apartar todas la lenguas vulgares por dar á la Provençale, que no es otra cosa sino una partida de la Provinciale, tal supremacia que pueda obscurecer todas las demas. Ce système est facile à détruire, et je pense que je l'ébrécherai un peu en publiant avec ma grammaire cathalane de beaux monuments de la langue cathalane, qui est à la fois la limusine et la provençale et peut-être bien la mère des deux.³

El bisbe d'Astorga queda tan content amb tot el material filològic que li envia Tastú que decideix agrair-li el present citant-lo al pròleg i enviant el seu treball a la Real Academia de la Historia. Vegem un fragment de l'epístola que li envia el vint d'agost de 1834:

---

² Creixell, "Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú", 529.

³ Amadeu Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastu", dins *Revue des Langues Romanes* (Montpeller: Société pour l'Étude de Langues Romanes, 1888), 65-66.

Al observar la importancia de vostre treball, he resolt anyadir un paragraf al prolec de mon *Diccionari de escriptors catalans* y manifestar á Espanya lo servey que prestau á sa literatura; y despues senyalar lo que no es treball meu sino vostre.

Enviaré á la Academia de la Historia y també á la Llengua copia de vostre carta; y jo mateix, al tornar á Madrid presentaré vostre preciosíssim treball á dites corporacions.⁴

El vint-i-nou de novembre del mateix any, Torres Amat li envia una carta explicant-li que l'han nomenat soci corresponent de la Real Academia de la Historia:

Muy S^{or} mio, apreciable compatricio, buen amigo y flamante compañero. Acabo de tener la satisfaccion de que esta Real Academia de la Historia... le ha nombrado á V. su socio correspondiente: tiene V. pues su silla dispuesta para cuando venga V. á Madrid y quiera V. asistir á sus sesiones, que celebramos cada vienes á las 5 de la tarde.⁵

El 1837 viatja a Catalunya i a Mallorca a la recerca de llibres per als seus treballs. Tres anys abans, ja li havia explicat a Torres Amat les seves intencions: «Il me manque quelques livres, dit-il, pour mes travaux; je ne crois pas pouvoir mieux faire que d'aller à Barcelone, à Valence, à Majorque, pour les trouver et le consulter à mon aise». ⁶ Així doncs, al llarg de 1837 escriu diferents cartes que adreça a la seva família, a Torres Amat i al Ministeri d'Instrucció Pública i Acadèmies de França. A través d'elles, descobrim el recorregut que fa, els documents que hi troba i amb qui es va relacionar. ⁷ A tall de resum, del seu viatge en resulta: l'ingrés a l'Acadèmia de Ciències i Arts de Mallorca i a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona; l'amistat amb Pròsper Bofarull i Joaquim Rubió i Ors; l'estada al monestir de Ripoll, Sant Cugat del Vallès, Barcelona i Palma, entre d'altres; i, finalment, l'accés a documents literaris com ara *Las Leys d'amor*, un atlas mallorquí de 1375, diferents epístoles del segle XV, etc.

Al Nord dels Pirineus, té relació amb acadèmics com Fauriel i Guessard; però, sobretot, col·labora amb Raynouard. El 1833, Tastú li escriu una carta en català on manifesta el seu interès per les llengües romàniques i l'admiració que li té. Amb elegància, fa una metàfora arquitectònica per constatar que cal elevar el català al nivell que es mereix:

que no faltaba sino un architecta pera asentar no un palau meravellós, com lo de Voste [es refereix a la feina que ha fet Raynouard amb la llengua provençal], al menos un castellet amanit, ahont, ab

---

⁴ Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastú", 69.

⁵ Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastú", 70.

⁶ Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastú", 60.

⁷ Per aprofundir sobre aquesta qüestió, vegeu: Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastú", 71-76.

treballs esforçats, vendrian á s'envocar parets, posarse bigas, endreçar taulats y tot lo que menester per ataviar-lo com cal.⁸

Finalment, enumera un seguit de tasques filològiques que, «si Deu m do pa y vida»⁹, vol realitzar. Després de llegir la carta, el convida al seu despatx i comença la col·laboració de Tastú al *Lexique roman* de Raynouard. Així doncs, ambdós filòlegs intercanvien dubtes i s'assessoren en qüestions de llengua i literatura. El 1835, Tastú ja devia tenir la seva *Grammaire Cathalane* força avançada, ja que després de mostrar-li a Raynouard, aquest li diu:

Votre grammaire m'a généralement paru largement conçue et sagement exécutée: je vous proposerai des retranchements et des augmentations; je voudrais qu'elle devînt un point de départ pour la science et non pas seu seulement une bonne grammaire pour les Catalans.¹⁰

La correspondència entre Tastú i Raynouard demostra que el perpinyanenc va proveir el *Lexique roman* de tot allò relacionat amb la llengua catalana. Tanmateix, mai no va ser citat pel seu autor. En una acta sense data trobada entre els papers de Tastú, llegim:

Dans la *Grammaire comparée des langues de l'Europe latine* (1821), Raynouard assigne au catalan le quatrième rang; dans le *Lexique roman* (1836), le catalan prend le deuxième rang, après la langue des troubadours.

La langue catalane avait pris aux yeux de M. Raynouard une tout autre importance, à ce point que l'auteur du *Lexique roman* m'avait demandé et que je lui avais fourni de l'a au z l'acception et les exem-ples de plusieurs centaines de mots catalans qu'il devait introduire dans son lexique sextuplus. Que le savant et ingénieux auteur de tant de bons ouvrages n'ait pas daigné parler d'un si chétif individu tel que je le pouvais l'être à ses yeux, cela n'étonnera personne.¹¹

El juny 1838, quan torna a França del seu viatge a Catalunya i Mallorca, porta amb ell diferents objectes de valor que entrega a l'«Académie des inscriptions et belles-lettres»: facsímils, baixos relleus, objectes preciosos de l'època d'August i diversos monuments d'art antic.¹² Un cop reinstal·lat, dedica el seu temps a l'estudi de la llengua catalana. Tanmateix, la mort el sorprèn abans que pugui completar i publicar la seva tasca. Nogensmenys, Amadeu Pagès, que és el marmessor de Tastú, classifica i inventaria tots

---

⁸ Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastu", 63.

⁹ Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastu", 64.

¹⁰ Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastu", 64.

¹¹ Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastu", 67.

¹² Pagès, "Notice sur la vie et les travaux de J. Tastu", 61.

els materials de l'autor, que avui es conserven a la Bibliothèque Mazarine de París — almenys la majoria, ja que alguns estan en parador desconegut.

Ras i curt, Tasú es relaciona amb acadèmics de gran importància a banda i banda dels Pirineus. La seva tasca és de gran importància; però, malgrat tot, no ha estat reconegut com es mereix. En paraules d'Amadeu Pagès: «Ce travailleur infatigable, dont les manuscrits pourraient fournir matière à plus de vingt-cinq volumes, et qui unissait la patience de l'érudit à la finesse du lettré, fut un de ces hommes qui laissent des traces de leur passage dans le monde sans y laisser de nom».¹³

L'obra de Tastú és monumental, digna d'un autor amb grans ambicions literàries. Tanmateix, com ja hem vist, no arriba a publicar-la. Entre els manuscrits que es conserven, hi ha el de la *Grammaire Cathalane*, el pal de paller d'aquest treball. A continuació, la desglossarem part per part. Dedicar els primers capítols a qüestions de llengua; en concret, les categories gramaticals, la sintaxi, l'ortografia, les lletres de l'alfabet, les figures retòriques...¹⁴ Segons Creixell: «El pla [...] que ens ofereix és doncs tradicional en consonància amb la tipologia de les altres gramàtiques anteriors o coetànies»¹⁵. A més, compara l'estructura temàtica amb la de la *Grammaire comparée des langues de l'Europe latine* de Raynouard i els paral·lelismes són evidents.

Tot estirant el fil de l'originalitat, ens podem preguntar què hi ha de collita pròpia i què hi ha d'inspiració aliena en la *Grammaire Cathalane* de Josep Tastú. Així doncs, Creixell defensa la tesi següent: «el manuscrit, que de bell antuvi es podia considerar com a obra de gramàtic original, resulta ésser essencialment la traducció del primer manual de gramàtica catalana mai publicat, la *Gramàtica y apologia de la llengua cathalana* de Ballot (1814)».¹⁶ Nogensmenys, acaba matisant que no és només una traducció, ja que està plena de notes personals i citacions d'obres i autors que el seu model no esmenta: «es pot afirmar que les digressions extra gramaticals o notes d'història venen a construir tot un recorregut, camí erudit (al voltant del nucli inicial de Ballot) que constitueix l'obra pròpia de Tastú».¹⁷ Que tradueix parcialment a Ballot és innegable, ja que queda palès en l'exercici comparatiu que fa Creixell: acara diferents fragments d'ambdues

---

¹³ Pagès, “Notice sur la vie et les travaux de J. Tastu”, 62.

¹⁴ Vegeu Creixell —“Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú”, pàgina 532—, per trobar l'estructura completa.

¹⁵ Creixell, “Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú”, 532.

¹⁶ Creixell, “Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú”, 529.

¹⁷ Creixell, “Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú”, 533.

gramàtiques.¹⁸ A més a més, sabem que Tastú la coneix perquè en deixa constància a la pàgina 154 del manuscrit: «Bon docteur o del bon prêtre D.J.P. Ballot y Torres, auteur de la *Grammaire cathalane* qui m'a tant servit».¹⁹ Tanmateix, convé fer un treball exhaustiu sobre la *Grammaire Cathalane* de Tastú que destriï exactament què és traduït i què és de collita pròpia abans de poder extreure conclusions definitives sobre la qüestió de l'originalitat.

La segona part de la gramàtica és una antologia o crestomatia de textos històrics i literaris en llengua catalana que té la voluntat de complementar i exemplificar els elements de la primera. De fet, sabem quines eren les intencions de Tastú per a la segona part perquè ho explica a les conclusions de la primera: «après les éléments de la Grammaire, j'ai cru devoir joindre quelques études faites sur les documents historiques ou littéraires, elles formeront la deuxième partie de ma grammaire qui sera terminée par un glossaire cathalan, castillan et français».²⁰ A més, Creixell explica que l'autor apunta en diferents notes esparses al llarg del manuscrit el que preveu d'inserir en una segona part: «un essai sur la paléographie catalane (p. 127 del manuscrit); des exercices (p. 38); des études de linguistique; un dictionnaire bilingue (p. 26); une reliquia: mémoires de Pere d'Aragon sur les officiers de sa cour (p. 118)».²¹ No sabem si el glossari en català, castellà i francès es va arribar a fer o s'ha perdut; no gensmenys, l'antologia recull un vocabulari de noms d'ocells en francès, llatí i català rossellonès. La falta d'evidències ens fa entrar en el terreny de les hipòtesis: el vocabulari ornitònimic és la primera fase del glossari anunciat, més ric i variat. També, ens hem de preguntar per què canvia el castellà pel llatí. A part d'aquestes qüestions, el més destacable del document és la seva riquesa lèxica. El llistat ens permet endinsar-nos en la llengua viva del Rosselló i conèixer els noms dels ocells, que són propensos a la geosinonímia. Tanmateix, no podem deixar passar per alt que, en tant que document científic, la redacció del vocabulari comporta una recerca. Sigui com sigui, el seu estudi és una oportunitat filològica i dialectal. Per aquest motiu, el present treball en farà una edició crítica. Finalment, l'antologia acaba amb el sonet “Si vas a Monserrat...” de Pere Serra i Postius i el comentari que en fa Tastú. En aquest sentit, és imprescindible citar el Treball Final de Grau que Paula Soler li dedica: *El comentari inèdit de Josep Tastú a un sonet català de Serra i Postius: edició i estudi*.

---

¹⁸ Vegeu les comparacions que fa Creixell a les pàgines 532 i 533 de l'article citat a la nota anterior.

¹⁹ Creixell, “Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú”, 540.

²⁰ Tastú, Josep. *Grammaire cathalane* (Biblioteca Mazarina, Institut de França, París, 1840), 183-184.

²¹ Creixell, “Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú”, 541.

Seguidament, és oportú comentar tot un seguit d'obres, a part de la *Grammaire Cathalane*, que l'autor va realitzar. Llegint en profunditat el treball d'Amadeu Pagès hom s'adona que l'obra de Tastú és d'unes dimensions extraordinàries. El seu marmessor les classifica en tres tipus. En primer lloc, el material que va publicar: la traducció en català de *Contrebandiers* de Béranger (1833); l'edició del *Poema sobre la batalla de Lepant* de Joan Pujol i *Notice d'un atlas en langue catalane, manuscrit de l'an 1375, conservé parmi les mss. de la Bibliothèque royale*. En segon lloc, els seus projectes de publicació: *Le Cançonier d'Amor*; *Lettre aux élèves de l'Ecole des Chartes sur l'article lo et l'article el*; *Recueil de numismatique de la couronne d'Aragon* i, finalment, *OEuvres de Pierre Puiggarí*. En darrer lloc, diversos manuscrits de temàtiques ben diferents (originals, còpies, notes, assaigs...). Pagès classifica en aquest apartat la *Grammaire Cathalane*. Això no obstant, apunta l'existència de fins a nou glossaris que el lingüista perpinyanenc va realitzar. És a dir, el vocabulari ornitònimic no és cap *rara avis*.

Per finalitzar aquest subapartat, és pertinent comentar alguns aspectes sobre la *Grammaire Cathalane*. És la primera gramàtica catalana en francès i encara resta per editar —per la qual cosa ha passat desapercebuda. Tastú sabia perfectament l'abast limitat del seu treball, que estava adreçat a una minoria intel·lectual propera al seu cercle: «en voici donc le résultat je l'offre en toute confiance aux amateurs des langues méridionales. J'y ai mis toute la conscience dont j'étais capable puissent mes efforts ne pas être mal reçus du petit nombre de connaisseurs à qui s'adresse mon labeur»²². El fet que volgués fer un treball d'aquestes característiques segueix la dinàmica dels estudis de Raynouard sobre la cultura occitana; això sí, com ja hem vist, rebatent la tesi que el català és un dialecte occità. Malgrat tot, som davant d'un text de gran interès que, segons Creixell, hagués fet època.

2.2 Context històric i sociolingüístic

A principis del segle XVII, el fracàs de les polítiques imperialistes de Castella provoquen una crisi econòmica. De retruc, la Corona d'Aragó, que se'n volia mantenir al marge, comença a rebre hostilitats contra la seva singularitat institucional i lingüística: «trabaje y piense para reducir estos reinos de que se compone España al estilo y leyes de Castilla, sin ninguna diferencia».²³ Després que el comte-duc d'Olivares introdueixi a Catalunya

²² Creixell, "Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú", 541.

²³ Un fragment del *Memorial secret del comte-duc d'Olivares*, que va adreçar al rei Felip IV.

un exèrcit de mercenaris que suposadament s'havien de dirigir a França, la població catalana es rebel·la: «el 7 de juny de 1640, dia de Corpus, un grup de segadors entrà a Barcelona i inicià obertament la revolta contra la presència dels soldats castellans (*Corpus de Sang*)».²⁴ La guerra dels Segadors o Revolta Catalana (1640-1652), en lloc de ser una oportunitat per als catalans, converteix Catalunya en el camp de batalla entre França i Castella. Un cop finalitzat el conflicte, el set de novembre de 1659, el rei Felip *el Gran* firma, sense tenir en compte el parer de les corts catalanes, el Tractat dels Pirineus. En conseqüència, la monarquia hispànica cedeix a Lluís XIV el Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Capcir i la meitat septentrional de la Cerdanya. Immediatament, tots aquests comtats queden sotmesos a l'absolutisme i centralisme francès: se substitueixen «tots els organismes autòctons (Consell Reial, Diputació, tribunals de domini reial, mestre racional), que s'havia compromès a respectar, per un Conseil Souvèrain du Roussillon, fidel executor de les directrius de París».²⁵ Progressivament, la monarquia imposa la substitució del català pel francès:

El 1673 es prohibeix als rossellonesos d'estudiar al Principat. El 1682 s'obliga a dominar bé el francès per a ocupar càrrecs públics o exercir ocupacions liberals. El 1698 s'imposa el francès en els llibres d'actes. El 1700 un edicte de Lluís XIV exclou el català de «toutes les Procédures et les Actes publics», perquè el seu ús «répugne et est en quelque façon cintraire à Notre Autorité, à l'honneur de la Nation Française et même à la inclination des habitants desdits Païs».²⁶

Malgrat la intervenció lingüística a l'administració, els documents oficials, l'educació i l'església, la frontera lingüística no s'altera. El poble rossellonès continua parlant en català i les mesures aplicades tenen un abast real, però limitat.

La Revolució Francesa comporta un canvi radical de la ideologia lingüística. El 1790, el Comitè d'Instrucció Pública de la Convenció Nacional encomana a Henri Grégoire —bisbe constitucional de Blois— l'elaboració d'un informe sobre la realitat sociolingüística de França. Quatre anys després, es publica *Sur la nécessité et les moyens d'anéantir les patois et d'universaliser l'usage de la langue française*. En l'informe, Grégoire destaca el caràcter plurilingüe de la societat francesa: «d'uns 26 milions d'habitants, només dues cinquenes parts eren francòfones de naixement; 6 milions ignoraven el francès; només 3 milions el parlaven correctament i el nombre dels qui el sabien escriure devia ser inferior

---

²⁴ Antoni Ferrando i Miquel Nicolás, *Història de la llengua catalana*, (Barcelona: Ed. UOC, 2021), 228.

²⁵ Antoni Ferrando i Miquel Nicolás, *Història de la llengua catalana*, (Barcelona: Ed. UOC, 2021), 229.

²⁶ Antoni Ferrando i Miquel Nicolás, *Història de la llengua catalana*, (Barcelona: Ed. UOC, 2021), 243.

encara»²⁷. Seguint els ideals de la Revolució —llibertat, igualtat i fraternitat—, la conclusió a què arriba l'autor és ben clara i la deixa palesa en el títol: cal anihilar els patuesos i universalitzar l'ús de la llengua francesa. La diversitat lingüística és vista com un problema que representa els ideals de l'Antic Règim; en contraposició, una societat igualitària exigeix parlar una sola llengua nacional: «la monarchie avait des raisons de ressembler à la tour de Babel; dans la démocratie, laisser les citoyens ignorants de la langue nationale, incapables de contrôler le pouvoir, c'est trahir la patrie... Chez un peuple libre, la langue doit être une et la même pour tous»²⁸.

França és el primer projecte de monolingüisme estatal. S'adonen que l'alfabetització de la població és clau. A través de l'educació, obligatòria i igual per tothom, transmetran els valors ideològics de la revolució. En aquest context, el poder legislatiu enforteix la normativa: Projecte de decret sobre la creació d'escoles (1792); Décret qui ordonne l'établissement d'Instituteurs de langue française (27 gener 1794); i, també, Decret per a la creació de 24.000 escoles de primària (17 novembre 1794). No obstant això, aquests decrets encara no tenen un abast total. Per aquest motiu, l'estat francès continua establint mesures sobre l'educació. El 1830 es creen Escoles Normals dedicades a la formació de professors. La Llei Guizot de 1833 obliga als municipis de més cinc-cents habitants a tenir una escola primària. La Llei Jules Ferry (1881) estableix l'obligació d'anar a l'escola, la qual és pública, gratuïta i laica. L'escola francesa té una ideologia molt clara i castiga aquells que no la compleixen. Es prohibeix parlar en patuès a l'aula i es castiga qui ho faci: des d'un cartell que diu «Parlez Français, soyez propres», fins a estigmatitzar els alumnes que parlaven català donant-los-hi una penyora, *le signal*.

Vegem ara el paper de la impremta i quines conseqüències lingüístiques té sobre la llengua catalana. A partir del segle XVI, l'aparició de la impremta facilita l'accés a la literatura al públic general: molt més efectiva i barata que les còpies manuscrites. Això no obstant, provoca la necessitat d'estandarditzar i uniformitzar la llengua —i la desaparició de les variants minoritàries— perquè es dirigeix a un públic anònim i divers que ha d'entendre el que llegeix. A més a més, un dels factors més importants a tenir en compte és que l'impressor és un negociant: a la recerca del seu benefici prioritza les obres més atractives per al lector i, amb més o menys raó, les que són escrites amb una llengua que disposi

---

²⁷ Antoni Ferrando i Miquel Nicolás, *Història de la llengua catalana*, (Barcelona: Ed. UOC, 2021), 228.

²⁸ Fragment del discurs que el 1794 fa Bertrand Barère, membre del Comitè de Salvació Pública, davant la Convenció Nacional.

d'un públic més gran. El català es veu marginat de la impremta per motius econòmics i comercials. Per tant, s'esvaeix la necessitat de codificar la llengua i, alhora, la producció de gramàtiques, diccionaris i altres obres filològiques que havien de crear uns criteris ortogràfics estables i comuns per tothom.

Les innovacions ortogràfiques de les grans llengües de cultura provoquen en els estudiosos catalans la convicció que calia modernitzar l'ortografia. Entre els primers gramàtics que proposen solucions ortogràfiques innovadores, hem de destacar: d'una banda, Josep Ullastre i la inèdita *Grammàtica Cathalana embellida ab dos ortografias* (1743); d'altra banda, Joan Petit i la seva *Gramàtica catalana predispositiva per a la més fàcil intel·ligència de l'espanyola i la llatina* (1796). Nogensmenys, no ens podem oblidar d'Antoni de Bastero, Carles Ros, Joaquim Pons Cardona, Antoni Febrer Cardona i Antoni Puigblanch, entre molts d'altres²⁹. Ara bé, el gramàtic amb més transcendència és Josep Pau Ballot i Torres i la *Gramàtica i apologia de la llengua catalana* (1815). Una obra que, com hem vist, és parcialment traduïda al francès per Tastú. A part de la impremta, un factor clar perquè una llengua sigui codificada és que pertanyi a un estat o regne que tingui menester d'establir uns criteris unificats per usar-la en el sector administratiu, judicial, educatiu... Per aquest motiu, no ha de passar per malla que la gramàtica de Ballot fos redactada durant l'ocupació napoleònica, la Guerra del Francès (1808-1814). Es produeix un ús instrumental del català durant aquest període de canvi polític³⁰.

Tal com hem vist, la situació del català a França durant els segles XVIII i XIX és molt desfavorable. Nogensmenys, personatges com Josep Tastú remen a contracorrent: gràcies a alguns «grups d'erudits i professors que, a nivell particular, senten encara amor i respecte per la llengua dels avis»³¹ es pot parlar de Renaixença rossellonesa. Un dels *leitmotifs* dels seus treballs és demostrar que el català i l'occità són llengües diferents i que disposa d'una gramàtica i d'una producció literària i documental venerable. Tant és així que Tastú li ho demostra a Raynouard. En paraules de Pep Vila, tots aquests erudits rossellonesos:

tenen una certa consciència lingüística, mantenen correspondència amb altres estudiosos francesos, occitans, catalans, coneixen els escriptors, gramàtics, els diccionaris editats a l'altra

---

²⁹ Antoni Ferrando i Miquel Nicolás, *Història de la llengua catalana*, (Barcelona: Ed. UOC, 2021), 292.

³⁰ Per aprofundir més en la qüestió, vegeu l'article "L'oficialitat del català sota la Catalunya napoleònica" de Joan Mercader.

³¹ Pep Vila, "Inventari aproximatiu a l'obra filològica catalana d'erudits i escriptors rossellonesos (segle XIX)" (Institut d'Estudis Gironins, 2017), 2.

banda de la ratlla. La majoria d'aquests iniciadors, escorcolladors incansables, treballen en la replega de la llengua antiga, sempre dintre dels límits de l'erudició, fan recerques erudites sobre la llengua i la literatura catalanes antigues, despullen còpies manuscrites de textos jurídics, administratius, eclesiàstics, publiquen articles de divulgació, escriuen obres pedagògiques per a facilitar l'aprenentatge del francès, etc.³²

L'anomenada Renaixença rossellonesa no es pot comparar amb la del Principat perquè té un abast molt més limitat —amb molt poca repercussió social i política. Un dels seus impulsors és Pere Cortès (o Pierre Courtois): professor d'escola i autor de *Flors de Canigó*, un recull de poesia. Ara bé, al Rosselló s'hi observa una mentalitat diglòssica i molt pocs indicis d'un sentiment de recuperació de la identitat nacional. El mateix Pere Cortès, quan treballava de funcionari de la República francesa, explica que «en qualitat de mestre de llengua francesa, y en continuació d'una guerra declarada després de llarchs anys, no tenia ni gràcia ni pietat per tot lo que, de prop o de lluny, tocava la llengua catalana y no hi ha cap maledicció que no haja llensada contra ella»³³.

---

³² Pep Vila, "Inventari aproximatiu a l'obra filològica catalana d'erudits i escriptors rossellonesos (segle XIX)", 2.

³³ Ho explica Pere Cortès en un discurs literari de 1883, publicat a la *Revue Catalane* el juny de 1912 (número 66).

3. Edició dels folis 305, 306 i 307 de la *Grammaire Cathalane* de Tastú

3.1 Disposició del text

La *Grammaire Cathalane* de Josep Tastú es correspon al Ms. 4512 de la Bibliothèque Mazarine i consta, en total, de 308 pàgines. Tanmateix, l'objecte d'estudi d'aquest treball es limita als folis 305, 306 i 307. Cada una de les pàgines del vocabulari ornitòmic té un format de 20,5 x 33 cm i es escrita amb una «finíssima, menuda, lletra que es descabdella en una atapeïda, però regular cal·ligrafia»³⁴. A més, només ocupa una cara de cada full —el *recto*— i el *verso* resta en blanc. A la part superior dreta de cada foli, hi podem veure una foliació en llapis; per la qual cosa, hem de suposar que aquesta intervenció es va fer de manera posterior per part del catalogador.

El foli 305 és titulat en vermell amb el mot francès *oiseaux* ('ocells'). Els tres fulls mantenen el mateix format —emperò, el 307 està inacabat. El contingut de cada pàgina del vocabulari es divideix en dues columnes (originàriament numerades en tinta vermella, de l'u al cinc) formades per tres elements, les tres llengües: francès, llatí i català rossellonès. Alhora, cada columna es divideix en diferents agrupacions d'animals segons les seves característiques morfològiques. La separació es fa evident perquè cada un dels grups es encapçalat per un mot —que en defineix les característiques— en tinta vermella. Finalment, és pertinent comentar que en la present edició no s'ha pogut mantenir el format de la doble columna, però sí totes les altres característiques.

3.2 Criteris d'edició

Els textos catalans de l'edat moderna presenten unes especificitats que en dificulten la seva edició filològica segons els criteris actuals. Com hem vist anteriorment, la impremta és un factor clau. La producció literària catalana se'n manté al marge —per motius econòmics i comercials— i això té conseqüències en la unificació de la llengua i en el model de transmissió. La difusió dels textos a través dels manuscrits, a part dels «problemes de *dispositio*», provoca «variacions lingüístiques i ortogràfiques que deriven de no passar, aquests textos, pel sedàs uniformitzador dels impressors»³⁵. L'altre factor

---

³⁴ Creixell, "Una gramàtica catalana manuscrita: La Grammaire Cathalane de Josep Tastú", 531.

³⁵ Francesc Feliu. "Problemes en l'edició de textos catalans de l'edat moderna". *Anuari Verdaguier* 16 (2008): 353-376. <https://raco.cat/index.php/AnuariVerdaguier/article/view/201849>

important és que el català no pertany a un Estat i a un regne que tenen menester de codificar-lo amb l'objectiu de crear una llengua nacional útil per tots els sectors de la societat (administració, educació, literatura...). Ans el contrari, tant França com Espanya vetllen per anihilar-lo.

La present edició adopta el model no intervencionista de la col·lecció *Els Nostres Clàssics* de l'Editorial Barcino³⁶. Així doncs, tot i que incorpora ajustaments formals per afavorir-ne la comprensió lectora, es caracteritza per ser una edició que respecta el document original. La proposta editorial busca l'equilibri entre la fidelitat i la intel·ligibilitat. A més, al tractar-se d'un manuscrit autògraf en què hi podem veure reflectida la llengua de l'autor, és imprescindible adoptar un model que intervingui només en aspectes ortotipogràfics.

Pel que fa a les característiques formals, en la transcripció es reproduïxen totes les particularitats ortogràfiques sense fer cap canvi del text base. Nogensmenys, cal fer èmfasi en tres aspectes. En primer lloc, la regularització de majúscules i minúscules: *Bernat Pescaire* → *Bernat pescaire*. En segon lloc, s'apliquen les normes d'accentuació actuals: *falco* → *falcó*; *grebul* → *grèbul*. En darrer lloc, s'utilitzen els claudàtors per indicar la inclusió o restitució d'una lletra, un mot o un passatge inexistent. A més, es fan servir les *crux desperationis* (†) per indicar un fragment que no s'ha pogut desxifrar. Al tractar-se d'un vocabulari orntonímic sense presència d'oracions —és a dir, un llistat de lèxic— l'edició crítica del text és relativament més senzilla perquè s'han de retocar menys aspectes. Per acabar, a peu de pàgina s'hi troben referències filològiques, lingüístiques, dialectològiques i bibliogràfiques. En la majoria dels casos, s'especifica el significat d'un mot —a partir de la definició que en donen els diccionaris de referència: DIEC2, DCVB, DECat i TERMCAT, entre d'altres— i es destaca algun aspecte rellevant.

---

³⁶ Editorial Barcino, *Criteris per a la publicació de textos crítics a la col·lecció Els Nostres Clàssics*. Editorial Barcino, *Criteris de transcripció de la col·lecció Els Nostres Clàssics*.

3.3 Edició del text

Foli 305, columna de l'esquerra.

1er

Oiseaux

Francès

Latin³⁷

Cat. Roussill.

Palmípedes

Canard	Anas domestica	Ànech ³⁸
[Canard]	Rostro latiori, clypeato	Collier ³⁹
[Canard]	Cauda duabus pennis nigris, longissimis defincta	Cuallarch ⁴⁰
[Canard] †	[†] et collo ferrugineis	Buixot ⁴¹

Palmípedes

Oie privée	Anser domesticus	Hoca ⁴²
Cygne des Pyrénées	[anser] candidus	Signe ⁴³

Palmípedes

Mauve ou mouette	Larus subtus albus	Gabina ⁴⁴

³⁷ La columna en llatí pot incloure: d'una banda, descripcions físiques de l'animal; d'altra banda, noms científics. Tanmateix, la nomenclatura científica en ús a França al segle XIX i l'actual divergeixen molt sovint. És un fet que s'ha de tenir en compte perquè pot generar confusions.

³⁸ Ànech: enteneu «ànec».

³⁹ Collier: amb el mateix nom no apareix a cap diccionari. Tanmateix, tot sembla indicar que es refereix a l'ànec cullerot comú (*Anas clypeata*). També anomenat ànec paleter, ànec d'escut, ànec roig o ànec cullera perquè «té el bec molt llarg, ample i aplanat en l'extrem» (DCVB). Així doncs, hem de suposar que es tracta d'una variant dialectal del Rosselló.

⁴⁰ Es refereix a l'ànec cuallarg (*Anas acuta*). També és anomenat cua d'oreneta, cua de jonc, ànec marcenc i àneda amb coa perquè és «blanc i terrós i té la coa molt llarguera i acabada en punta» (DCVB).

⁴¹ Buixot: amb el sentit de 'morell buixot' o 'ànec buixot'. El DCVB el situa topogràficament al Conflent i la Garrotxa.

⁴² Hoca: enteneu «oca».

⁴³ Signe: llegiu «cigne».

⁴⁴ Gabina: enteneu «gavina».

Semi-palmípede

Foulque	Fulica nigricans	Scoti ⁴⁵

Semi-palmípede

Lamprid	Colymbus subtus albus	Calabria ⁴⁶
Plongeon ou Petit [grèbe]	Colymbus major	Cabusset Cabussó

Fissípides

Buse - Busard	Pernopterus Cucullatus	Trencalòs

Fissípides

Perroquet	Psittacus major	Pagay Papagall ⁴⁷ Lloro Perroquet ⁴⁸

Fissípides

Faucon	Falco arborarius	Falcó Tagarot ⁴⁹ Xuiguer ⁵⁰

---

⁴⁵ *Scoti*: amb el sentit de 'fotja'. Únicament apareix al DECat (volum III, pàg. 559) i Coromines cita com a exemple el treball de Tastú: «portaria un nom derivat de l'onomatopeia del seu cant», l'escotxinament (vegeu el DCVB).

⁴⁶ *Calabria*: enteneu «calàbria». Segons el DECat, es creu que es de procedència preromana. Pel que fa a l'accentuació: «gens segura, com la que donen en la a diccionaris més recents».

⁴⁷ *Papagall*: llegiu «papagai».

⁴⁸ *Perroquet*: amb el sentit de 'lloro'. Forma dialectal del Rosselló (vegeu el DCVB).

⁴⁹ Pel que fa a l'etimologia de *tagarot*, és probable que sigui bereber, «encara que sigui falsa (per òbvia impossibilitat fonètica), la que se sol donar pel gentilici *Tahurti* (que no té res a veure amb falcons)». (vegeu el DECat, volum VIII, pàg. 211).

⁵⁰ *Xuiguer*: enteneu 'xoriguer'. Segons el DECat (volum IX, pàg 586): «la variant en x- és la que ha quedat dominant, fora del val. central, i és la recollida per la tradició lexicogràfica des del S. XII». A més, afegeix que la variant *xuiguer* creu que és un error tipogràfic.

Fissípides

Aigle	Aquila Pyrenaica max[ima]	Àliga coronada ⁵¹ Àguila
[Aigle]	[Aquila] idem cinerea, maculis nigricantibus	Aligot

Fissípides

Huette. Ulote Hibou	Ulula. Aluco majus	Xot Xura Soriguer ⁵² Òliba de nit Ruta

Fissípides

Hibou cornu	Feliceps	Duc Mussol

Fissípides

Tête-chèvre † volant	Caprymulgus alius	Enganya pastús ⁵³ Xuclacabras ⁵⁴ Munyacabras ⁵⁵

⁵¹ Es manifesta una metàtesi molt habitual i acceptada per la normativa actual. Vegeu el DECat (volum I, pàg. 81) per més informació sobre les causes.

⁵² *Soriguer*: enteneu ‘duc petit’. No s’ha de confondre amb el *xoriguer*, que ja ha aparegut anteriorment i no es tracta d’una au nocturna. (Vegeu l’entrada “DUC” al DCVB).

⁵³ *Enganya pastús*: llegiu ‘enganyapastors europeu’. Així explica el DCVB l’origen del mot: «aquesta denominació es pot explicar per l’opinió, prou estesa, que atribueix a l’ocell *Caprimulgus* el costum d’anar de nits a xuclar la llet de les cabres i ovelles (d’aquí el nom castellà de *chotacabras*)».

⁵⁴ *Xuclacabras*: enteneu «xuclacabres». El DCVB explica: «no hem trobat mai usat tal nom de *xuclacabras* en les nostres enquestes per tot el territori català. Sospitam que es tracta d’una adaptació del castellà *chotacabras* o del llatí *caprimulgus*». Nogensmenys, sembla que era una forma viva al Rosselló a mitjan segle XIX.

⁵⁵ *Munyacabras*: llegiu «munyacabres».

Fissípides

Hirondelle	Hirundo domestica	Oroneta ⁵⁶ Aurèndola ⁵⁷ Aulendra
Martinet	[Hirundo] marina	Pàssera Solitària ⁵⁸ Paviota ⁵⁹

Fissípides

Bécasse Bécasseau	Scolopax Rusticola [Scolopax] minima [Scolopax]	Becada Becadell

---

⁵⁶ *Oroneta*: llegiu ‘oreneta’. El DCVB documenta [əwrənétə] al Rosselló i Conflent.

⁵⁷ *Aurèndola*: enteneu ‘oronella’.

⁵⁸ *Pàssera Solitària*: amb el sentit de ‘merla’. Escrit també *pàssara*. Per més informació, vegeu DECat (volum VI, pàg. 326).

⁵⁹ *Paviota*: enteneu ‘gavina’.

Franc.

Latin

Cat Rossill

Fissípides

Pic	Picus viridis	Picot verd
Torchepot	[Picus] Pyrenaicus	Picotella ⁶⁰

Pigeon	Columba domestica	Colom
[Pigeon] versicolor	[columba] pedibus pennatis columba	Colom patut ⁶¹
[Pigeon]	[columba] sylvestri Màxima	Tudú ⁶²
[Pigeon] ramier	[columba] sylvestris columbus	Xixell Colom silvestre
Tourterelle	Turtur	Tórtora Tortra coloma ⁶³

Fissípides

Etourneau	Plumbus vulgaris	Stornell ⁶⁴

⁶⁰ *Picotella*: enteneu 'pica-soques eurasiàtic'. Arribem a aquesta conclusió a partir del francès *torchepot* (vegeu el TERMCAT).

⁶¹ Desconeixem a quina espècie exacta es refereix. Potser al *colom calçat* o *colom peoner* («té les cames i els peus coberts de plomes », DCVB), ja que és l'únic que també té una referència a les potes en el seu nom.

⁶² *Tudú*: enteneu «tudó».

⁶³ *Tortra coloma*: llegiu «tórtora coloma». Variant dialectal del Conflent (DCVB) que sincopa.

⁶⁴ *Stornell*: enteneu «estornell».

Fissípides

Alouette	Alanda minor	Coturliu ⁶⁵
[Alouette]	[Alanda] alba sine crista	Calandrina Llausetta blanca
Calendre	[Alanda] maxima † calendria	Calandra ⁶⁶ Àneda
[Calendre]	[Alanda] non cristala, rostro nigro, denticulato, aulada congemes	Durdulla Sta Catherina ⁶⁷

Fissípides

Glaí	Galculus – Garrulus	Gaitg ⁶⁸ Gralla

Graculus, du cri de un oiseau
dit †

Fissípides

Bec figue	Ficedula	Becafiguo ⁶⁹ Papafigo ⁷⁰
[Bec figue] forgi rouge	[Ficedicla] pectore rubro	Pita roitg ⁷¹
Rossignol	Ficedula tota fulva, canora	Rossinyol

⁶⁵ Coturliu: amb el sentit de ‘cotoliu’.

⁶⁶ Variant dialectal de *calàndria* a la zona del Pirineu Oriental.

⁶⁷ No hi ha documentat cap ocell amb aquest nom.

⁶⁸ Gaitg: llegiu «gaig».

⁶⁹ Becafiguo: enteneu «becafigues».

⁷⁰ Papafigo: llegiu «papafigues».

⁷¹ Pita roitg: amb el sentit de ‘pit-roig’.

Fissípides

Lavandiese haune queue	Motocilla alba	Cugumella ⁷² Marllenga ⁷³

Fissípides

Pie	Cissa pica caudata seu nomia	Garssa ⁷⁴
[Pie]	Cissa albicans, occipite luteo dorso et cauda ex nigro-virescentibus	Marcassat

Fissípides

Hupe	Upupa	Paput ⁷⁵ Poput ⁷⁶

Fissípides

Guepier	Merops femina	Sirena de mar ⁷⁷ Abellerola
Grimpereau	[Merops] Pyrenaicus	Pica-aranyas ⁷⁸
[Grimpereau]	[Merops] cinereus, maculis castameis, lingua pralonga	Formiguer ⁷⁹

---

⁷² *Cugumella*: amb el sentit de ‘cuereta’. Per aprofundir més, vegeu DECat (volum II, pàg. 1075).

⁷³ *Marllenga*: enteneu ‘mallerenga’.

⁷⁴ *Garssa*: llegiu «garsa».

⁷⁵ *Paput*: enteneu «puput».

⁷⁶ *Poput*: enteneu «puput».

⁷⁷ *Sirena de mar*: amb el sentit d’‘abellerol’ (vegeu l’entrada SIRENA al DCVB)

⁷⁸ *Pica-aranyas*: llegiu ‘raspinell comú’. Malgrat que no apareix en cap diccionari, arribem a aquesta conclusió a partir del francès *grimpereau*.

⁷⁹ *Formiguer*: enteneu ‘pigot formiguer’. Per més informació, vegeu DECat (volum VII, pàg. 110).

Francès

Latín

Cat: Rossill.

Fissípides

†	Erochilus	Rey Petit ⁸⁰

Fissípides

Mésange	Passer, ater qui carbonarius	Carboner ⁸¹
[Mésange]	Passer solitarius	Soliviar ⁸²

Fissípides

Corbeau	Corvus	Corp ⁸³ Corbàs
Corneille	Corvus subcaeruleus, Cornix caerulea	Graula Busaruca ⁸⁴ Cucala
[Corneille]	[Corvus] calvus nigricans	Corp calvo ⁸⁵

Fissípides

Bec croisé Charlet	Loxia nigricans, pectore et ventre purpureis	Trenca-pinyas ⁸⁶

⁸⁰ *Rey Petit*: amb el sentit de 'reietó'.

⁸¹ *Carboner*: enteneu 'tallaret de cap negre'. També conegut com nyecra i cap negre.

⁸² Únicament apareix al DECat (volum VIII, pàg 27), però només diu: «passer solitarius».

⁸³ *Corp*: llegiu «corb».

⁸⁴ *Busaruca*: enteneu «busaroca».

⁸⁵ *Corp calvo*: amb el sentit de 'corb carapelat'.

⁸⁶ *Trenca-pinyas*: llegiu «trenca-pinyes comú».

Fissípides

Palette †	Platea candida	Pellicano ⁸⁷

Fissípides

Moineau [soulcie]	Passer montanus	Pardal Roquer
[Moineau domestique]	Passer domesticus	Pardal
Pinçon	[Passer] subtus spadiceu superne subcaeruleus et subvirescens	Pinça ⁸⁸
Verdier	[Passer] subviridis alarum extremis nigricantibus	Varderol ⁸⁹ Verdum
Gros-bec	[Passer] ex cinereo Spadiceus rostro robusto	Pinçaneu ⁹⁰ Pinça Roquer
Linote	[Passer] ex cinereo Baticus	Passarell pardu ⁹¹
[linotte] des vignes	Linaria rubra	Passarell vermell ⁹²
[linotte]	Passer Pyrenaicus, totus virescens, minimus	Canari burd ⁹³ Canari de muntanya
Serin	Citrinella	Gafarrú ⁹⁴
[Serin]	Passer baticus, pectore deaurato	Passarell dorat ⁹⁵
Hortolan	[Passer] flavescens Uropygio rotundo – hortulanus flavus	Verdalà ⁹⁶

⁸⁷ *Pellicano*: llegiu «pelicà».

⁸⁸ *Pinça*: enteneu «pinsà».

⁸⁹ *Varderol*: «verderol».

⁹⁰ *Pinçaneu*: «pinsaneu».

⁹¹ Passarell pardu: «passerell pardo».

⁹² Passarell vermell: «passerell vermell».

⁹³ Canari burd: «canari bord».

⁹⁴ Gafarrú: «gafarró».

⁹⁵ Passarell dorat: «passerell dorat».

⁹⁶ Segons el DECat (volum IX, pàg 49): «variant de *hortolà* (ve-) amb contaminació dels noms de moixó *verderol* o *verdum*».

Fissípides

Chardoneret	Carduelis	Cardina ⁹⁷
Tarin	[Carduleis] virescens capite et alis nigris	Llucaret ⁹⁸

Fissípides

Grive	Turdus viscivorus cinereus, nigris, punctis rostro pallido	Tort ⁹⁹
[Grive]	[Turdus] cinereus, rostro nigro, alis subtus rubris	Tort ala-roig ¹⁰⁰
Merle	[Turdus] ex luteo pullus	Merlat ¹⁰¹
[Merle]	[Turdus] lotus griseus	Merla roquer ¹⁰²
Loriot	[Turdus] flavus, alis et extrema cauda nigris, pupillis rubris	Oriol Oropéndola ¹⁰³

⁹⁷ *Cardina*: amb el sentit de ‘cadenera’.

⁹⁸ *Llucaret*: enteneu ‘lluer’. Segons el DECat (volum V, pàg. 295), variant dialectal comuna al Rosselló.

⁹⁹ *Tort*: llegiu «tord».

¹⁰⁰ *Tort ala-roig*: «tord ala-roig».

¹⁰¹ *Merlat*: amb el sentit de ‘merla’.

¹⁰² *Merla roquer*: enteneu «merla roquera». La confusió es pot deure al fet que al Rosselló es distingeix més la merla mascle: *merle*. Vegeu el DECat (volum V, pàg 609).

¹⁰³ Segons el DCVB, és la forma castellana per referir-se a l'*oriol*.

Franc.

Latín

Cat: Rossi.

Fissípides

Coucou	Cuculus	Cocut ¹⁰⁴ Cugul

Fissípides

Poula d'eau	Porphyrio · gallina aquatica, nigricane pedibus et rostro viridi †	Pulla d'aigua ¹⁰⁵ Gallina Segà ¹⁰⁶
Petète Poula d'eau	Porphyrio americanus teuophaus	Rasclet

Fissípides

Ralle	Ortygometra major subtus albescens, tergore fulvo maculis, castaneis	Galla-maresa ¹⁰⁷

Fissípides

Autruche	Struthio penis candidissimus lanuginosis	Abastrús ¹⁰⁸

¹⁰⁴ *Cocut*: llegiu «cucut». D'origen onomatopèic, deu el seu nom per imitació del cant de l'ocell.

¹⁰⁵ *Pulla d'aigua*: enteneu «polla d'aigua».

¹⁰⁶ *Gallina Segà*: «gallina cega».

¹⁰⁷ *Galla-maresa*: «guatlla maresa».

¹⁰⁸ *Abastrús*: 'estruç comú'.

Semifissípedes

Héron Butor	Ardea màxima, lutescens	Tor de garriga ¹⁰⁹
Héron cendré	[Ardea] cinerea, major	Capó d'aigua Bernat Pescaire
Héron blanc	[Ardea] alba †	Agró Agró blanc
Cicogne	[Ardea] cirrata, alba, alis nigris longiori gracilique rostro	Segonya ¹¹⁰ Ganta
Grue	[Ardea] rostro rubro, robusto quardrangu	Grua Gabilan ¹¹¹

Semifissípedes

Becase de mer	Himantopus subtus albicans, supreme cinereus rosto pedibusque nigris	Corbs ¹¹²
Picon bécasse de mer	[Himantopus] cantaneus, rosto nigro tibies pedibusque singuineis	Camallargas ¹¹³
[Picon bécasse de mer]	[Himantopus] cineseus, maculis cartaneis, rosto pedibusque nigris	Petita dorada

Semifissípedes

Martin-Pecher	Alcedo muta, dorso casio, pectore fulvo	Arner

¹⁰⁹ *Tor de garriga*: amb el sentit de ‘tord marí’.

¹¹⁰ *Segonya*: llegiu «cigonya».

¹¹¹ *Gabilan*: enteneu «gavilà».

¹¹² *Corbs*: amb el sentit de ‘corb marí’.

¹¹³ *Camallargas*: «camallarg».

Semifissípedes

Long bec	Totamus cinereus, rostro pralongo	Becllarg ^{ch}

Semifissípedes

Vanneau	Vanellus torquatus, pectore albo, dorso et alis virescentibus	Pigra ¹¹⁴

Semifissípedes

Plumier doré	Plumi alis cineseus, luteis et albis maculis	Dorada

---

¹¹⁴ *Pigra*: llegiu «pigre». Vegeu DECat (volum VI, pàg. 448).

Franc.

Latín

Catal. Ross

Semifissípedes

Corlieu	Arquata albicans, maculis subcastaneis	Polit

Semifissípedes

Chevalier	Charadrius rufus, punctis castaneis varius	Grèbul ¹¹⁵

Semifissípedes

Coq d'Ynde	Meleagris versicolor, vulgaris	Yndiot ¹¹⁶ Gall d'Índia Gall de las Indias ¹¹⁷

Semifissípedes

Paon	Pavo longicaudus	Pago ¹¹⁸

Semifissípedes

Coq.	Gallus cirratus	Gall de monaco ¹¹⁹ Gall caparrut
Coq.	[Gallus] versicolor, vulgaris	Gall

¹¹⁵ Grèbul: llegiu «grèvol».

¹¹⁶ Yndiot: enteneu «indiot».

¹¹⁷ Gall de las Indias: «gall de les Índies».

¹¹⁸ Pago: amb el sentit de 'paó'. Variant dialectal habitual a la zona del Pirineu Oriental (DCVB).

¹¹⁹ Gall de monaco: «gall de Mónaco».

[Coq]	[Gallus] plumiper, capite magno globoso	Gall dels peus guarnits de plumes

Semifissípedes

Cailla	Coturnix nigro losque circumdata	Gualla Guatlla

Semifissípedes

Perdrix	Perdix, inferne subfulva maculosa, superne olivaria rostro pedibusque rubris [Perdrix] graca (viendrait De l'archipel grec)	Perdiu
[Perdrix] grise	[Perdix] rufa, sive major	Perdiu xerra
[Perdrix] blanch	Lutea, maculis cantaneis laudâ duabus penis, nigris, longissimis terminata	Perdiu de garriga Ganga ¹²⁰
Faisan	— longicauda, elegantes variata	Faysant ¹²¹
Coq des Bruyère	— longicauda, lagopus nigricans maculis cinereis	Gall salvatge

¹²⁰ Segons el DCVB, és la forma castellana per referir-se a la *perdiu de garriga*.

¹²¹ Faysant: enteneu «faisà».

4. La llengua de Tastú

En aquest apartat tractarem tots aquells aspectes lingüístics interessants del vocabulari ornitòmic i, per tant, de la llengua de Tastú. Tal com he avançat, el valor filològic del fragment rau en l'oportunitat d'endinsar-nos en el lèxic comú d'un perpinyanenc nascut a finals del segle XVIII. Així, a través dels noms de les aus, molt propensos a la geosinonímia, descobrim algunes variants dialectals de la zona del Rosselló. El segle XIX es caracteritza, d'una banda, per l'absència del català en el llenguatge administratiu i els registres cultes; i, d'altra banda, per l'aïllament regional i la manca de comunicació interdialectal. En conseqüència, «en cada una de les àrees dialectals hom tendeix a reflectir en la grafia els hàbits fonètics regionals, la seva morfologia viva i les seves preferències lèxiques». A més a més, no podem obviar l'augment de la interferència castellana, al Principat, i francesa, al Rosselló.

El comentari lingüístic és dividit en dos apartats; per un costat, les grafies i la fonètica; per l'altre, el lèxic. El text és ple de solucions gràfiques que divergeixen de l'ortografia actual, però això no és gens estrany —pensar el contrari comportaria caure en anacronismes. Per tant, és oportú de classificar-les. A tall d'exemple, la inestabilitat gràfica per representar la essa sorda (*signe, garrsa i pinçà*). Nogensmenys, hi ha algun canvi gràfic que es deu a la fonètica. És característic del parlar del Rosselló pronunciar la *o* tancada com una *u*. Aquest fenomen queda plasmat en el vocabulari i és indicador de dialectalismes: *tudú, gafarrú i pulla d'aigua*. Pel que fa al lèxic del fragment, es pot dividir en tres subapartats: el comú a tot el domini lingüístic (poc interessant des del punt de vista dialectològic); el comú a la zona del Rosselló i el Pirineu Oriental, *grosso modo*; i, finalment, algun mot que no ha estat documentat per cap diccionari o que només té de referència el manuscrit de Tastú. Per acabar, al tractar-se d'un llistat de noms d'ocells sense oracions, l'estudi lingüístic no pot tractar qüestions de morfologia verbal, pronominalitzacions i sintaxi; la qual cosa limita el nombre d'observacions.

4.1 Grafies i fonètica:

La grafia *ch* a final de mot:

a) Ànech	b) Cuallarch
c) Becllarch	

La grafia *h* a principi de mot.

- a) Hoca

L'ús de les grafies *s*, *ss* i *ç* per representar l'essa sorda [s]:

a) Signe	b) Garssa
c) Pinçà	d) Pinçaneu
e) Gallina sega	f) Segonya

L'ús de les grafies *b* i *v*:

a) Gabina	b) Gabilan
c) Grèbul	

L'ús de les grafies *i* i *y*:

a) Rey	b) Yndiot
c) Faysant	

L'accentuació: en l'edició del text es regularitza l'accentuació segons els criteris actuals; tanmateix, el manuscrit original és mancat d'accents, només algun cas aïllat.

a) Falco	b) Trencalos
c) Aurendola	d) Corbes
e) Abastrus	f) Capò
g) Agro	h) Grebul
i) Gall de las Indias	j) Gafarru

La [o] tònica es converteix en [u]. En general, la vocal [o] del llatí vulgar es conserva com a [o] en català (LECTIŌNE > [ʎi'so]). Ara bé, el rossellonès s'escapa a la norma general: apareix sistemàticament [u] ¹²².

a) Enganya pastús	b) Tudú
c) Busaruca	d) Gafarrú
e) Canari burd	f) Pulla d'aigua
g) Plumes	

Les terminacions del plural dels substantius femenins, *-as*. Atès que en rossellonès la pronunciació de *-a* i *-e* àtones és idèntica, era freqüent d'ortografiar *-as*.¹²³

a) Munyacabras	b) Xuclacabras
c) Pica-aranyas	d) Trenca-pinyas
e) Camallargas	f) Gall de las Índias

Elisió de la *e*- davant de *-s* en síl·laba travada a principi de mot:

a) Stornell	b) Scotí

Representació gràfica del so [tʃ]:

a) Gaitg	b) Pita roitg

Grafies de les oclusives finals:

a) Corp	b) Tort

Altres:

a) Passarell, 'passerell'.	b) Pellicano, 'pelicà'.
c) Papagall, 'papagai'.	

---

¹²² Antoni M. Badia i Margarit. *Gramàtica històrica catalana*, 149.

¹²³ Antoni M. Badia i Margarit. *Gramàtica històrica catalana*, 272.

4.2 Lèxic

Variants dialectals comunes a la zona del Rosselló:

- a) Buixot: el DCVB el situa a la Garrotxa i el Conflent.
- b) Perroquet: segons el DCVB, variant dialectal de lloro al Rosselló.
- c) Cardina: segons el DCVB, variant dialectal de *cadernera situada* al Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Capcir i la Cerdanya, entre d'altres.
- d) Xot: el DCVB el situa al Rosselló i al Vallespir, entre d'altres.
- e) Xura: el DCVB el situa al Vallespir i a la Garrotxa.
- f) Calandra: variant dialectal de *calàndria* a la zona del Pirineu Oriental (DCVB).
- g) Pago: variant dialectal de *paó* habitual a la zona del Pirineu Oriental (DCVB).
- h) Tortra: segons el DCVB, variant dialectal de *tórtora* al Conflent.
- i) Durdulla: el DCVB la situa al Pirineu Oriental, Conflent, Olot i Girona.
- j) Cugumella: variant dialectal de *cogomella* a la zona del Pirineu Oriental.
- k) Pica-aranyas: malgrat que no apareix en cap diccionari, suposem que és la forma dialectal del Rosselló del *raspinell comú* a partir del francès *grimpereau*.
- l) Llucaret: segons el DECat (volum V, pàg. 295), variant dialectal de *lluer* comuna al Rosselló.

Rara avis:

- a) Collier: amb el mateix nom no apareix a cap diccionari. Tanmateix, tot sembla indicar que es refereix a l'ànec cullerot comú (*Anas clypeata*). També anomenat ànec paleter, ànec d'escut, ànec roig o ànec cullera perquè «té el bec molt llarg, ample i aplanat en l'extrem» (DCVB). Així doncs, hem de suposar que es tracta d'una variant dialectal genuïna del Rosselló.
- b) Scotí: amb el sentit de 'fotja'. Únicament apareix al DECat (volum III, pàg. 559) i Coromines cita com a exemple el treball de Tastú: «portaria un nom derivat de l'onomatopeia del seu cant», l'escotxinament (vegeu el DCVB).
- c) Tagarot: el DECat (volum VIII, pàg. 211) el dona com a conegut al Rosselló; tanmateix, cita com a única font el nostre manuscrit.

d) Soliviar: només apareix al DECat i el defineix com a «passer solitarius». Així que, tenint en compte que Coromines coneixia el nostre manuscrit, segur que ho va treure d'aquí, ja que coincideix amb el nom llatí.

d) Sta. Catherina: no hi ha documentat cap ocell amb aquest nom. Tanmateix, Tastú el dona per conegut al Rosselló com a sinònim de *durdulla*

e) Xuiguer: segons el DECat (volum IX, pàg 586): «la variant en x- és la que ha quedat dominant, fora del val. central, i és la recollida per la tradició lexicogràfica des del S. XII». A més, afegeix que la variant *xuiguer* creu que és un error tipogràfic; tanmateix, potser hauríem de descartar-ho perquè Tastú la dona per una forma coneguda al Rosselló.

f) Xuclacabras: enteneu «xuclacabres». El DCVB explica: «no hem trobat mai usat tal nom de xuclacabres en les nostres enquestes per tot el territori català. Sospitam que es tracta d'una adaptació del castellà chotacabras o del llatí caprimulgus». Nogensmenys, sembla que era una forma viva al Rosselló a mitjan segle XIX.

Castellanismes:

a) Oropèndola:

b) Ganga:

c) Corp calvo:

d) Abastrús:

5. Conclusions

El present treball ha tingut per objectiu principal l'edició crítica i l'estudi del vocabulari ornitonímic en francès, llatí i català rossellonès que correspon als folis 305, 306 i 307 de la *Grammaire Cathalane* de Josep Tastú. En tot moment, s'ha intentat fer valdre la tasca de l'autor. Malgrat que el conjunt de la seva obra no ha rebut mai el reconeixement que es mereix perquè malauradament encara resta inèdita, la tasca de Tastú com a filòleg i romanista és molt important. En un context molt desfavorable pel català, el reivindica com una llengua genuïna i independent que no està sotmesa a l'occità —tal com defensava Raynouard.

Un cop completada aquesta tasca, es pot afirmar que, pel que fa a l'àmbit lingüístic, hi ha un gran nombre de variants dialectals exclusives del Rosselló. En el conjunt del lèxic, hi ha moltes formes que són comunes a tot el domini lingüístic; tanmateix, hi ha un grapat de *rara avis* de les quals no hi havia constància documental. Ara bé, si la tasca realitzada en aquest treball s'ha fet des d'una perspectiva filològica i ornitonímica, crec que s'ha de realitzar un estudi complementari des d'una perspectiva ornitològica —sense perdre la lingüística— que resolgui algunes discordances. Atès que la columna llatina sovint és descriptiva i sovint empra terminologia científica desfasada, no sempre pot resoldre les divergències entre el català i el francès: a tall d'exemple, el francès *martinet* 'falciot', el llatí *hirundo marina* 'oreneta' i el català rossellonès *paviota* 'gavina'. Des del punt de vista ortogràfic, el vocabulari reflecteix les inestabilitats pròpies de l'època. El tret més destacable és la representació gràfica del fenomen vocàlic més característic del parlar del rossellonès —la pronunciació [u] de la [o] tancada del llatí vulgar: *tudú*, *gafarrú* i *busaruca*. La manca de normativització, la interferència del francès i l'aïllament del territori condicionen la manera com Tastú representa la llengua. Tanmateix, lluny de ser una limitació, aquestes característiques esdevenen una oportunitat per observar de primera mà la llengua escrita d'un autor no condicionat pels criteris normatius.

La realització d'aquest Treball de Final de Grau m'ha permès aprofundir exhaustivament en el context històric i sociolingüístic al Rosselló entre els segles XVII i XIX; és a dir, des de la guerra dels Segadors (1640) fins a la Llei Jules Ferry (1881). Així, partint de la vida i l'obra d'un perpinyanenc nascut a finals del segle XVIII, hem tractat la situació del català rossellonès en un Estat, el francès, que legisla per arraconar-lo de la vida pública i, en última instància, anihilar-lo totalment. La perspectiva sincrònica ha resultat essencial

per comprendre correctament l'entorn en què se situa l'autor. També, ha estat molt interessant accedir a la correspondència personal de Tastú amb Fèlix Torres Amat i Raynouard. A partir d'ella, hem vist quina relació hi tenia, en quines tasques els va ajudar, com va ser el seu viatge per terres catalanoparlants, etc. Sens dubte, conèixer aquesta vessant de l'autor i poder llegir la seva experiència de primera mà ha estat un factor clau per al correcte desenvolupament del treball.

Finalment, cal assenyalar que, malgrat les limitacions inherents a un Treball de Final de Grau, aquesta edició crítica pot servir de punt de partida per a futurs projectes que tinguin l'ambició d'editar tot el manuscrit de la *Grammaire Cathalane*. Recuperar i valorar aquesta obra no només és un acte de justícia històrica, sinó també una aportació necessària a la construcció del coneixement sobre la Renaixença rossellonesa. En definitiva, aquest treball vol ser una contribució rigorosa a l'estudi de la història de la llengua catalana i una reivindicació del llegat d'un autor que, si no fos pel silenci dels arxius, hagués fet època.

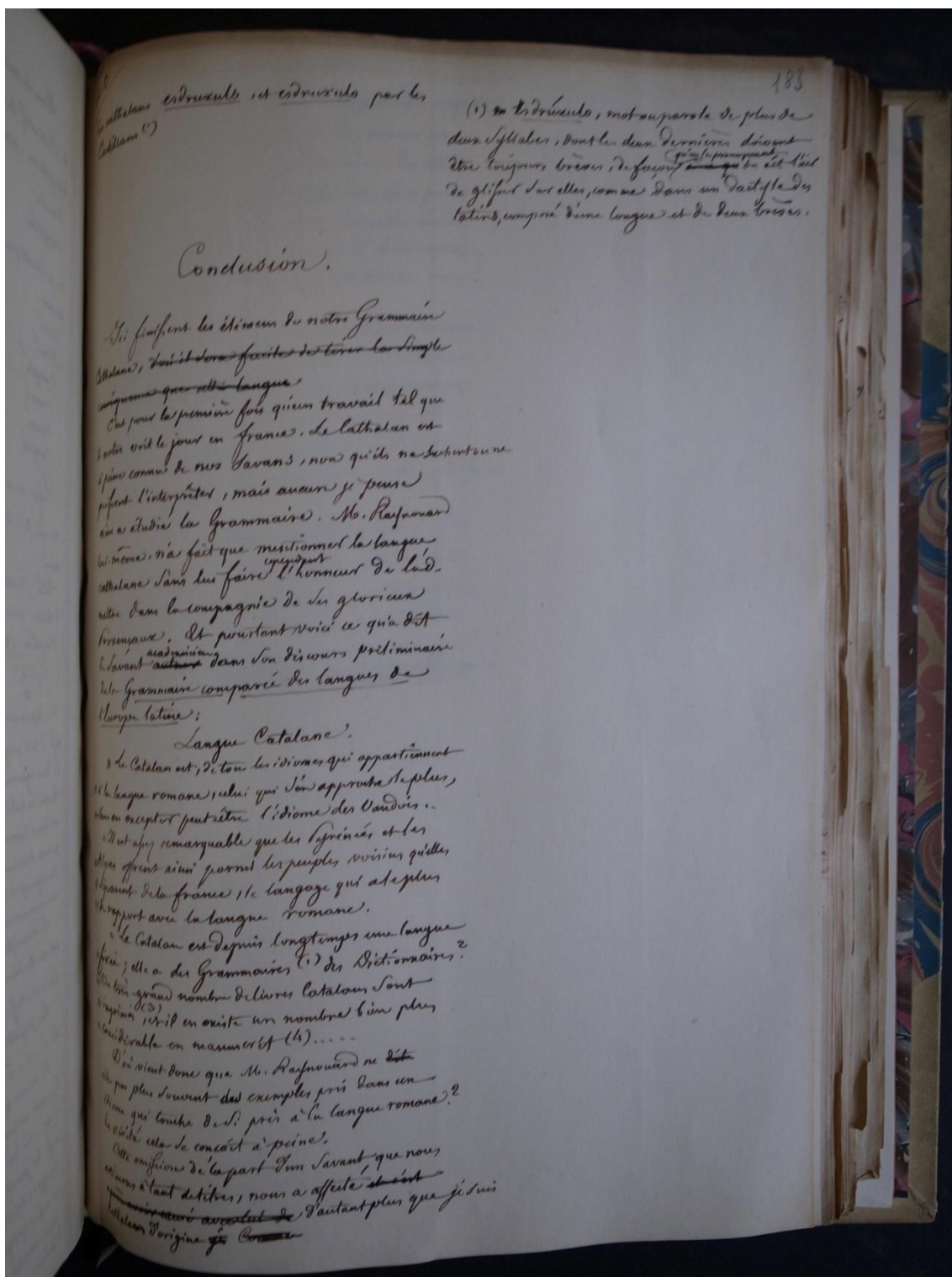
6. Bibliografia

- Badia i Margarit, Antoni. *Gramàtica històrica catalana*. 1a ed. Eliseu Climent, 1891.
- Creixell, Lluís. “Una gramàtica catalana manuscrita: La *Grammaire Cathalane* de Josep Tastú”. Dins *Estudis rossellonesos dedicats a Pere Ponsich: miscel·lània d’arqueologia, història i història de l’art del Rosselló i de la Cerdanya*, editat per Marie Grau i Olivier Poisson. (529-543). Perpinyà: Le Publicateur, 1987.
- Courtais, Pere. *Discurs à la Festa de les Lletres Catalanes de Banyuls-de-Marenda (Rosselló) lo 17 de juny de 1883*. Dins *Revue catalane*, núm 66 (juny 1912): 179-180.
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1085019
- Editorial Barcino, *Criteris per a la publicació de textos crítics a la col·lecció Els Nostres Clàssics*.
<https://www.editorialbarcino.cat/wp-content/uploads/Criteris-edicio%cc%81-ENC.pdf>
- Editorial Barcino, *Criteris de transcripció de la col·lecció Els Nostres Clàssics*.
<https://www.editorialbarcino.cat/wp-content/uploads/Criteris-transcripcio%cc%81-ENC.pdf>
- Enciclopèdia Catalana. <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/josep-tastu>
- Feliu, Francesc. “Problemes en l’edició de textos catalans de l’edat moderna”. Dins *Anuari Verdaguer*, 16 (2008): 353-376.
<https://raco.cat/index.php/AnuariVerdaguer/article/view/201849>
- Ferrando, Antoni, i Miquel Nicolàs. *Història de la llengua catalana*. Barcelona: Editorial UOC, 2021.
- Mercader, Joan. “L’oficialitat del català sota la Catalunya napoleònica”. Dins *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*, 2 (1953): 7-22.
<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000059/00000090.pdf>
- Pagès, Amadeu. “Notice sur la vie et les travaux de J. Tastú”. Dins *Revue des Langues Romanes*. (57-76, 127-145). Montpellier: Société pour l’Étude de Langues Romanes, 1888.

- Soler Mascort, Paula. “El comentari inèdit de Josep Tastú a un sonet català de Serra i Postius: edició i estudi”, Treball Final de Grau, Universitat de Girona, 2023.
https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/23266/SolerMascortPaula_Treball.pdf?sequence=1
- Tastú, Josep. *Grammaire cathalane*. Manuscrit inèdit, Biblioteca Mazarina, Institut de França, París, 1840.
- Vila, Pep. “Inventari aproximatiu a l’obra filològica catalana d’erudits i escriptors rossellonesos (segle XIX)”, (Institu d’Estudis Gironins, 2017).
<https://mariatoldra.wordpress.com/2017/12/05/inventari-aproximatiu-a-lobra-filologica-catalana-derudits-i-escriptors-rossellonesos-segle-xix/>
- Vila, Pep. “Lletres creuades entre Fèlix Torres Amat i Josep Tastú (1832-1838)”. Dins *Revista de Catalunya*, 123 (1997): 104-143.
- Vila, Pep. “Notes de lectura extretes d’arxius i biblioteques franceses que convenen a l’estudi de la llengua i la literatura catalanes del segle XIX”. Dins *Anuari Verdaguer*, 29 (2021): 57-70.
<https://doi.org/10.34810/anuariverdaguer.2021.29.392709>

7. Annex

7.1 Folis 183, 184, 305, 306 i 307 de la Grammaire Cathalane de Josep Tastú

J'en parlai un jour à M. Raynouard ~~ingénieur~~
~~il se paut~~ de mon projet de donner au
 monde savant une grammaire de cette
 belle langue ~~dont on parle~~ et que peu
 de personnes connaissent, l'aimable acadé-
 micien m'encouragea tant et si bien que
 sans perdre de temps j'ai commencé mon
 travail.

~~Voici~~ Voici donc le résultat de mon ~~travail~~
 je l'offre en toute confiance aux amateurs
 des ~~langues~~ ^{langues méridionales}. J'y ai mis tout le temps
 et toute la conscience dont j'étais capable
 puissent mes efforts ne paraître mal reçus
 du petit nombre de connaisseurs à qui s'adresse
 mon labeur.

Après les éléments de la Grammaire, j'ai
 eu devoir joindre quelques études faites
 sur les documents historiques ou littéraires,
 elles formeront la deuxième partie de
 ma Grammaire qui sera terminée par
 un glossaire ~~de cette~~ ^{Catalan, Castillan et français.} ~~langue~~.

~~~~~

